

115. Eger, Vár (KÖH 23888) (Heves megye) Á, Kk, Kú, Tö, Ú

Az egri várban (hrsz. 5488) 2013-ban és 2014-ben meginduló felújításoknak köszönhetően nagyszabású régészeti munkálatok is zajlottak. Elvégeztük 2013 őszén a régóta elhanyagolt Zárkánybástya felújítását megelőző próbaásatást, majd a következő évben több projekt keretében is, a vár számos pontján végezhetünk kisebb-nagyobb mértékű feltárásokat, illetve szakfelügyeleti munkákat. Utóbbi évben lényegében két projektről volt szó: az egyik egy állami és Európai Unió támogatásból megvalósuló projekt, mely tavaly február eleje óta tart, célja pedig a vár nagy részének felújítása és (ismét) látogathatóvá tétele. A másik egy kisebb volumenű (de a vár szempontjából nagyon fontos!), Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. együttműködése által megvalósult, ún. Kisebbségi felújítási munkák nevű projekt volt, melynek keretében elsősorban a vár egyes pontjainak falszövevei kerültek felújításra.

A régészeti munkák elvégzésére főleg e három projekt keretében volt lehetőségünk, külön kiemelve viszont, hogy egy esetben tervásatásra is lehetőségünk nyílt a székesegyháztól Ny-ra, az egyes projektektől lényegében függetlenül. A következőkben helyszínenként ismertetjük a vár különböző részein folytatott feltárásokat és fontosabb régészeti felülvételek eredményeit.

Törökert: A négyzetes kapuvédő bástya belsejében egykoron egy K–Ny-i irányú, az 1570–80-as években épült várfal (a Délkeleti-fülesbástya D-i fala), alatta pedig a hozzá tartozó kazamataág futott végig. Az 1596-os ostrom során a támadók sikeresen berobbantották e várfalat, beomlasztva ezzel az alatta húzódozó kazamataágat is. Az itt végzett feltárás elsődleges célja az egykori D-i bástyafal maradványainak feltárása volt. Ennek során rábukkantunk a Délkeleti-fülesbástya D-i falának összesen négy belső támasztófalára, melyek 1,6–2 m közötti vastagságúak voltak, és egymástól 3,5–4 m távolságra helyezkedtek el. Érdekes ugyanakkor, hogy magát a K-i irányú, egykoron berobbantott bástyafalat (melynek belső, tehát É-i oldalán helyezkedtek el az imént említett támfalak) csak a Ny-ról számított 2–4. támfalak közötti részen találtuk meg. Az is dokumentálható volt, hogy ez a 4. támfaltól K-re folytatódik, ám itt nem volt lehetőségünk további kutatásokat végezni. A feltárt leletanyag döntő többsége a 16–17. századra volt keltezhető, de emellett számos 13–14. századi kerámiatöredék is előkerült, más korszakbeli anyagokat viszont nem tudtunk elkülöníteni.

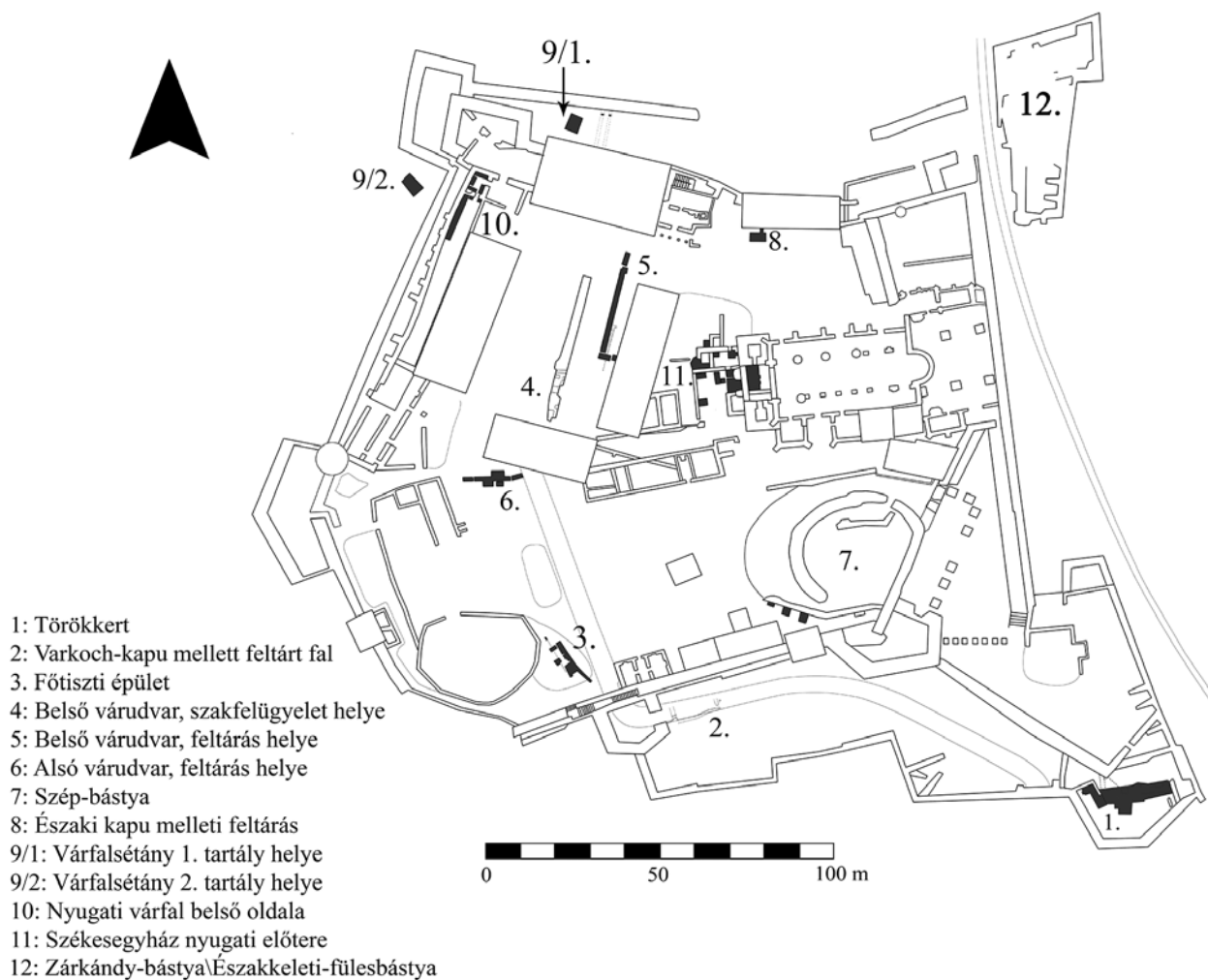
Varkoch-kapu: A 2014-es felújítási munkák egyik legfontosabb munkarésze a vári közműrendszer nagy részének felújítása volt. Ennek során lehetőségünk nyílt arra, hogy a felújítandó közművek árkába eső régészeti jelenségeket megfigyeljük és dokumentáljuk. Ez történt többek között a Varkoch-kapu esetében is, ahol egyrészt a kapu előtti farkasverem közműárokba eső részét figyelhettük meg, illetve egy eddig ismeretlen ÉK–DNy-i irányú falra is rábukkantunk. A farkasverem esetében jól látható volt, hogy a 20. század második felében végzett közműfektetések során falainak nyomvonalba eső szakaszait döntő részben elbontották, áttörték: az általunk megtalált DK-i és D-i falai is erősen visszabontott állapotban kerültek elő. A farkasverem falának dokumentálása mellett az itt végzett munka legnagyobb újdonsága egy ÉK–DNy-i irányú, eddig ismeretlen falazat megtalálása volt. Ez a farkasverem DK-i külső sarkához csatlakozik, innen ÉK-i irányba 13 m hosszan fut.

A fal bizonyosan a Varkoch-kapuvárat összetartozó építmény, tehát az 1540-es években készült, és a kapuhoz felvezető út (talán egy rámpaszerű építmény) része lehetett.

Főtiszti épület: Szintén közműépítéshez kapcsolódóan, a DNy-i-ágyúdomb DK-i oldala előtti terepen sikerült rábukkannunk a 16. és 18. századi (elsősorban képi) forrásokból jól ismert, É–D-i irányú, eredetileg a D-i várfalhoz csatlakozó épület, a *Quartier du Major/Hauptmans/Hauptmanns Quartier* (a kutatók általi szabad fordításban: Főtiszti épület) részleteire. A rövid feltárás során egy tufaközből épült, legalább egy helyiségében téglapadlóval ellátott épület maradványaira bukkantunk a felszíntől átlagosan 60 (helyenként még kevesebb) cm-re. Az épület pontos alaprajzát a feltárás során nem tudtuk tisztázni, ehhez további kutatások lennének szükségesek, de több, egyértelműen az épülethez tartozó falat találtunk. Leletanyag sajnos csak minimális számban került elő, keltezésük a kora újkorra és újkorra tehető. Kiemelendő viszont, hogy egyik szelvényünkben, az épület agyagpadlóján számos zöldmáz, előlapján minta nélküli, kora újkori kályhacsempe töredéke került elő egész és töredékes téglák halmaza között. Nem kizárt, hogy itt a helyiséghez tartozó, összeomlott kályha maradványaival van dolgunk, melynek azonban csak egy kis részletét találtuk meg és tárhattuk fel.

Belső várudvar: A vár igazgatósági épülete és a gótikus palota között elterülő udvarban az 1980-as évek közepi közműépítésekhez kapcsolódóan Kozák Károly végzett leletmentést 1986-ban, most pedig lehetőségünk adódott eredményeinek, elsősorban a feltárt falakra vonatkozó megfigyeléseinek hitelesítésére. Az udvar középső részén az É–D-i irányban keresztülfutó csapadék- és szennyvízvezeték-rendszer felújítása során hamar felszínre kerültek azok a falak, melyeket legutóbb 1986-ban volt lehetőség megkutatni, és amiket az akkori feltáró bizonytalanul török kori épületek maradványaiként értelmezett. Szinte minden, Kozák által is megtalált falra ráleltünk – csak épp visszabontott, töredékes formában. Mivel azonban a kivitelés közben a munkálatok egyetlen esetben sem haladtak túl a már korábban, régészeti feltárás keretében kiásott közműárkokon, így érdemi rétegtani megfigyeléseket nem tehetünk, és az előkerült leletanyag is kimerült néhány másodlagos helyzetű, a korábbi ásatások szórványának tekinthető kora újkori kerámiatöredékben. Emiatt nem jutottunk közelebb a falak értelmezéséhez és pontosabb keltezéséhez sem, hiszen nem áshattunk korábbi munkálatokkal nem érintett területen.

Az udvar K-i részén ugyanakkor egy újonnan kiépítendő ivóvízvezeték nyomvonalán, még döntően bolygatatlan területen lehetőségünk volt egy megelőző feltárára is. Itt a munkaterület legnagyobb részén kora újkori, illetve újkori feltöltési rétegeket találtunk; illetve egy esetben egy tufakő-falazatra is rábukkantunk a feltárási terület D-i részén. A rétegsorok közül kiemelő egy – feltehetően 17. századi – kavicsos járósínt, melyet a mai felszíntől 100–120 cm mélyen találtunk. Sajnos éremleletek egyáltalán nem kerültek elő, így a réteg kora egyelőre bizonytalan, csak a felszínén talált néhány kora újkori kerámia utal keltezésére. Ez alatt a kavicsos járósínt alatt Árpád-kori rétegekre, illetve objektumokra bukkantunk. Későbbi középkori rétegeket, objektumokat, szinteket egyáltalán nem észleltünk. Ez a jelenség (miszerint az Árpád-kori rétegeken közvetlenül a kora újkoriak helyezkednek el) talán arra utal, hogy a kora újkorban nagyobb tereprendezés történhetett az udvarban, mely során a későbbi középkori rétegeket teljesen eltüntették.

Eger, Vár. A 2013 – 2014-ben végzett kutatások során feltárt falak a vár alaprajzán.

Alsó várudvar: A belső várudvarbeli feltárással megegyező okból, tehát egy új vezetéknyomvonal építése kapcsán, az igazgatósági épület D-i oldalán, az épület kapualjától az ún. Ispotály-pince ÉK-i sarkáig megelőző feltárást végeztünk.

A terület Ny-i részén több, egymástól jól elkülöníthető, járósíntként értelmezhető réteget találtunk. Ezek feltehetően a várudvar egymásra épülő, különböző korú járósíntjei lehetnek. Ezekről K-re egy közel téglalap alakú, gödörserű objektumban – melyről megfigyelhetjük, hogy nem egy kifejezetten célra ásott árok volt, hanem feltehetően egy, az eredeti terepszintben már meglévő mélyedés – egy 7 emberi csontvázból álló temetkezési helyre, „tömegsírra” bukkantunk. Több váz egymáson fekvő, egy másik arccal lefelé, mások erősen töredékesen, koponya és/vagy végtagok nélkül kerültek elő. Az elhunytak valószínűleg mind férfiak voltak, a legfiatalabb 14–15 éves, a legidősebb 50–59 év közötti lehetett, s többükön erőszakos cselekmények nyomait lehetett megfigyelni. Ez arra utal, hogy valamilyen harci esemény következtében elhunyt személyekről lehet szó, amit tovább erősít, hogy nagy mennyiségű (~150 db) ólomlövedéket találtunk a csontvázak között, köztük vegyesen gömb- és vágott hasáb alakú ólomlövedékekkel. Kiemelten érdekes a 7. váz derekánál, egy kupacban elő-

került, több mint 25 db gömblövedék, melyeket *in situ* sikerült megtalálnunk. Az elhunytakat rejtő gödörserű objektumban a vázak között és fölött nagy mennyiségű kora újkori, azon belül is 16. századra keltezhető leletanyagot sikerült fellelni. Ez már megadta a keltezés irányát, ugyanakkor a pontosabb datálást csak pénzék segítségével végezhetjük el. Az egyik váz alatt egy 8 darabból álló, 1532 és 1589 közötti évszámokkal ellátott aranypénzekből álló éremkincs került elő. Ezek közül a legkésőbbi, 1589-es aranydukát alapján (mely a feltárást során talált érmék közül a legkésőbbi) a leletegyüttes nem keltezhető ennél az évnél korábbra!

Véleményünk szerint a megtalált személyek az 1596-os ostromban lehettek haláluk. Ha feltételezésünk helyes, akkor a feltárt anyag földbe kerülését az ostrom idejére vagy közvetlenül az utánra, tehát 1596. szeptember-októberre tehetjük!

Szép-bástya: A közművezetékek építése mellett a vári felújítási munkák egyik fontosabb elemének a közismert néven Szép-bástya, vagy Délkeleti-ágyúdomb felújítása tekinthető. Ez jelentős földmunkát igényelt: először legfelső részének D-i és DNy-i oldalán kellett nagyobb mennyiségű laza, omlásveszélyes földet (a balesetveszély miatt gépi erővel) elhordani, hogy a bástya aljában e részeken későbbiekben tervezett

munkavégzés biztonságos lehessen. Az itteni felügyelet során sikerült megtalálni és dokumentálni tíznél is több ágyúgolyót; melyekről egyelőre nehezen eldönthető, hogy az ágyúdombba csapódott, vagy pedig az ágyúdombon tárolt, de valamiért később földre került ágyúgolyók lehettek, illetve nagy mennyiségű 17. századi leletanyagot gyűjtöttünk.

Ennek végeztével a bástya DNy-i, Ny-i és ÉNy-i oldalán végigfutó félkörívesként megmaradt (egykoron pedig a bástya döntő részét körbevevő) 3–3,5 m vastag falat tisztítottuk meg. Később a bástya aljában, a Hippolit-kaputól K-re, azzal szemben elhelyezkedő, 16. század középső harmadában épült, ÉNy–DK-i irányú falnál, a járószint alatt is kisebb kutatásokat végeztünk. A fal ÉNy-i részén egy kisebb teherhárító ív 1,8 m vastag ívrészlete került elő. Ettől K-re, egy másik szelvényben, a felszíntől 120–160 cm mélyen egy szinte pontosan É–D-i irányú, átlagosan 80 cm vastag fal közel 2,5 m hosszú szakaszát találtuk. A fal jól láthatóan befut a Szép-bástya alá, így É-i vége nem volt kutatható, de nem tudtuk meghatározni D-i végződését sem, mely túlnyúlt a szelvényünkön. Kora bizonytalan, csak annyit állapíthatunk meg róla, hogy a 16. század közepénél korábbi épület maradványa lehet. Ettől DK felé, a következő szelvényben szintén a bástyánál korábbiak tekinthető falakat találtunk, melyek talán az előbb ismertetettel tartoznak össze. Sajnos azonban a kis alapterületű, korlátozott kutatásunk közel sem adott elég információt e falak szerepéről, ezért azokat további kutatásoknak kellene tisztáznia.

A munkálatok utolsó lépéseként a bástya D-i fala (mely tulajdonképpen annak a falnak a K-i irányú folytatása, melynek aljában a fent tárgyalt három kisebb szelvényt megnyitottuk) került megkutatásra. A ráomlott, rázuhant földtörmelék gépi erővel történő eltávolítása után jól látszott, hogy a fal függőlegesen két részre osztható: egy rosszabb állapotban levő felső, rézsűsen lepusztult részre, illetve ez alatt, egy nagyjából 50 cm széles padka, illetve Buzás Gergely értelmezése szerint boltváll alatt, attól számítva 270–280 cm-ig e fal jó állapotban megmaradt alsó részére és alapozására. A boltváll és az egykori járószintet jelző alapozási beugrás (a megtalált fal esetében a felmenő fal néhány centiméterrel kiugrik az alapozás síkja elé!) között átlagosan 170 cm-es szintkülönbséget mérhettünk.

A megtisztított fal aljában – statikusi kérésre – egy 1×2 m alapterületű szelvényben kisebb kutatást végeztünk annak vizsgálatára, hogy a megtisztított fal ráül-e a várhegy természetes sziklafelszínére. A ~170 cm mélyre ásott szelvényünkben csak és kizárólag 14–15. századi kerámiaanyagot találtunk. A szelvény Ny-i végében egy teherhárító ív részletét is sikerült megfigyelni, melynek további részeire rákutatva, a szelvényt kibővíve kiderült, hogy legalább 3 m széles ívvel épült. A falazat feltehetően több ilyen ívre támaszkodik, mely azt a feltételezést erősíti, hogy a fal Ny-i irányú folytatását jelentő, előbb tárgyalt, ÉNy–DK-i irányú fal ÉNy-i végén is megtaláltuk egy – igaz, jóval kisebb – teherhárító ív részletét.

Sajnos a rövid idejű és meglehetősen kis területű feltárás végül nem adott egyértelmű választ arra, hogy a bástya D-i fala a természetes sziklára ül-e rá: ennek oka, hogy a vár más részén talált, jól felismerhető alapközetet (az ún. darázskövet) nem fogtuk meg. E kérdések megválaszolása, és általában véve e terület megismerése érdekében további feltárásokra lenne szükség.

Északi kapu: Az újkori építésű északi kaputól K-re lévő területen egykor elhelyezkedő középkori épületmaradványok helyén (az É-i várfal belső oldalánál) kisebb felületű feltárára nyílt lehetőségünk. Célunk az volt, hogy a kijelölt 2×2 m

alapterületű szelvényben ezekhez a középkori épületekhez tartozó, korábban feltárt falakat hitelesíthessük, jelenlegi tényleges állapotukat dokumentálhassuk. Ásatási helyszínünket úgy választottuk ki, hogy annak biztosan metszenie kellett volna a korábban, az 1930-as években itt feltárt és dokumentált falak egyikét, ám a feltárás során középkori falaknak nyomát sem találtuk. Régészeti korú rétegeket nem találtunk, csak 20. századi, visszatöltött, laza-törmelékes rétegeket, bennük vegyesen kora újkori és újkori leletanyaggal. Az egyetlen említésre méltó lelet egy reneszánsz faragvány, mely egy ajtókeret töredéke lehetett. Úgy véljük, hogy itt a 20. század első felében végzett feltárás után a falak legalább egy részét teljesen visszabontották, akkor, amikor a Honvédség e helyütt istállót építtetett (az annak idején elvégzett feltárás oka éppen az volt, hogy a tervezett istálló helyén falakra bukkantak). Kérdés, hogy ez a visszabontás vajon minden feltárt falat érintett, vagy csak azok egy részét. Ennek meghatározásához további hitelesítő ásatásokra lenne szükség.

Várfalsétány: A vár É-i falszorosában és a Ny-i várfal külső oldalán, a Földbástyától D-re egy-egy csapadékvíz tározó tartály került elhelyezésre. Mivel ezek helyén a korábbi régészeti feltárások a mostani kivitelezés által érintett területeket teljes mértékben nem tárták fel, ezért a tartályok telepítésére kijelölt területeken a tartályok számára szükséges munkagödröket értelemszerűen régészeti feltárás keretében kellett kiásni. A több szakaszban megvalósuló feltárás során a tartályok, illetve a tartályok helye közül az É-i falszorosban lévő az 1. sz.-ot, a Ny-i várfal előtti a 2. sz.-ot kapta.

Az 1. sz. tartály 5×3,8 m-es területének feltárását egy ütemben végeztük el, az elért mélység 3–3,5 m között változott. A feltárt rétegek gazdag leletanyaggal szolgáltak, viszont meg kell jegyeznünk, hogy a kora újkornál, a 16–17. századnál korábbra keltezhető leletanyagokat egyáltalán nem találtunk! E tény jól jelzi a falszoros feltöltöttségének mértékét!

Építéstörténeti részletként cölöplyukak említendők, melyek a szelvény É-i végében kerültek elő (összesen 7 db). A cölöplyukak az É-i külső várfal belső síkjával párhuzamosan húzódtak végig. Nagy valószínűséggel annak a belső sáncnak nyomairól lehet szó, melynek az 1552-es ostrom előtti kialakítását Tinódi Lantos Sebestyén is megemlíti. Ugyancsak fontos, hogy beigazolódott, miszerint a falszoros Ny-i szakaszán végzett feltárás során Kozák Károly a publikált eredmények ellenére nem érte el a 16. század közepi szintet, hiszen az általa lezárt (bár részéről is befejezetlennek ítélt) ásatás során elért szintnél mélyebben fekvő rétegekből is került elő török kori leletanyag a 2014-es feltárás során.

A 2. sz. tartály 5,7×4 m-es területét több ütemben tártuk fel, és a mai felszíntől számítva 3,5 m mélységig haladtunk le. A felső 1 m-es sávban csak modern kori, 20. századi feltöltési rétegeket találtunk, ez alatt azonban érintetlen és igen látványos, valamint rendkívül gazdag kora újkori és kevesebb középkori leletanyagot szolgáltatató rétegződést lehetett megfigyelni és dokumentálni. A szelvény K-i végében előkerült a Várhegy Ny-i oldalának eredeti, már a középkorban is meglévő felszíne, felülete, pontosabban ennek részlete, melyet késő középkori kerámia-töredékekkel lehetett keltezni. A Ny-i oldalon egy vastag feltöltés és ebben cölöplyukak voltak megfigyelhetőek, melyeket talán a Földbástya DNy-i sarkának 1570-es években földből és fából kiépített részletként értelmezhetünk.

Nyugati várfal belső oldala: A nyugati várfal belső oldalán, a korábbi feltételezések szerint késő középkori eredetű, de bizonyosan csak a kora újkor óta létező házsor É-i részén, fal-

felújításhoz kapcsolódóan a Tömlöc-bástya D-i oldalán, illetve a Képtárépület mögött, Kozák Károly által korábban már kutató területen is lehetőségünk nyílt egy kisebb feltárára.

A feltárási területet alapvetően két részre oszthatjuk: az északabbi kisebb (a korábbi kutatásban Ny/1-nek nevezett) és a D-i nagyobb (korábbi kutatásban Ny/2) helyiségben végzett munkákra, melyeket egy mára rossz állapotba került, az 1970-es évek elején helyreállított gótikus kapuzatot is magába foglaló fal oszt ketté. Körülbelül 40 m² terület került feltárára: a szelvényeket a falak mentén 1 m szélességben nyitottuk, és átlagosan 1,2 m mélységig haladtunk le.

Az északabbi (Ny/1.) helyiségben a falak mentén végig megnyitott árkokban késő középkori anyagot nem, csupán kora újkori leletanyagot találtunk. A rétegek vízszintesen futottak, ami a helyiség fokozatos feltöltődésére utal. A helyiség D-i, Ny-i és K-i oldalán nagyrészt érintetlen rétegsorokat találtunk, viszont az É-i fal mentén 2 m-es mélységig csak recens visszatöltést találtunk, mely egy korábbi, Kozák-féle ásatás szelvénye lehetett.

A délebbi területről (Ny/2.) általánosan elmondható, hogy a feltárt rétegek a nyugati várfal belső oldalától K felé enyhén lejtettek. A felső 40–60 cm-en feltárt rétegek kivétel nélkül kora újkori leletanyagot tartalmaztak, de ennél lejjebb már késő középkori kerámiával keltezhető rétegeket is találtunk. Megjegyzendő és érdekes tény, hogy egyetlen olyan falat sem találtunk, mely az egykoron itt állt középkori épületekhez lenne köthető.

A leletanyag elemzése és a rétegvizonyok kiértékelése fontos új adatokat fog szolgáltatni a jövőben a terület történetére vonatkozóan. Ezek mellett viszont hasonlóan fontos az egyes falazatok jellegének és egymáshoz való viszonyának kiértékelése. Az É-i, Ny/1. helyiség É-i falának Ny-i és K-i része között markáns elválást dokumentálhattunk, továbbá kiderült az is, hogy a helyiség É-i és K-i fala sem épült egybe. Az osztófaltól D-re eső területen (Ny/2), az osztófaltól D-re, a nyugati várfal belső oldalán megfigyelhető volt, hogy kb. 5 m hosszúságig egy szabálytalanabban rakott, és számos másodlagosan felhasznált kőfaragványt magába foglaló falazatot délebbre egy teljesen eltérő jellegű, szabályosabban rakott falazat váltott fel. Ez feltehetően többszöri javításra, pótlásra utal.

Végezetül érdemes még szólni a feltárt kőfaragványokról is. A nyugati várfal helyreállításakor ugyanis kivitelezői segítséggel lehetőségünk nyílt arra, hogy a fentebb említett, másodlagos helyzetben levő faragott köveket tartalmazó falból néhány darabot – természetesen eredeti helyük dokumentálása után – kiemeljünk. Ezek feltehetően a székesegyház késő gótikus szentélyéhez köthetők, keltezésük 1500 körülre tehető (a kőfaragványok keltezésében és meghatározásában Havasi Krisztina nyújtott segítséget, melyet ezúton is köszönünk). Az egyik egy ívelt oldalú, kannelúrázott nyolcszögű oszloplábazat, illetve két boltozati elem. Továbbá az É-i helyiség DK-i sarkán nyitott szelvényünkben kora újkori leletek között egy olyan, egyszerű élszedett faragott követ találtunk, melynek egyik oldalán feltehetően egy napóra ábrázolása látható.

Szent János székesegyház Ny-i előtere: E területen, egy terülatás keretében, 13 szelvényt nyitottunk, melyekkel elsődleges célunk a terület korábbi – egyébként Kozák Károly által kutatót, de általa csak kevésbé publikált, inkább csak Kárpáti János műveiből ismert – ásatási eredményeinek hitelesítése, és különösen az egymással nehezen értelmezhető kapcsolati falak csatlakozási pontjainak vizsgálata volt.

Ennek keretében a székesegyház Ny-i tornyai közötti előcsarnok teljes Ny-i felét a természetes sziklafelszínig feltártuk.

A terület bolygatottsága miatt (a régebbi ásatások a sziklafelszínig lehátoltak) e szelvényekben a falazatok, falkapcsolatok vizsgálata jelentette a kutatás fő irányát. Kiderült, hogy az előcsarnok belső oldalának közepén levő faltömb később épült az előcsarnok falának belső oldalához, azt viszont nem tudtuk megállapítani, hogy közöttük mekkora időbeli differencia lehet. Ettől É-ra, az előcsarnok É-i részén egy másik, a Kozák Károly-féle ásatásokból leginkább csak alaprajzi ábrázolásról ismert, azokon D felé ívelődőnek mutatózó fal 50 cm vastag, 2 m hosszú, és legépebben megmaradt részén 180 cm magasan álló részét is megtaláltuk. Megfigyelhető volt, hogy az előcsarnok falának építésével Ny-i részét elvágták, tehát annál bizonyosan korábbinak tekinthető. Magán az előcsarnok Ny-i falának belső oldalán, annak is az előbb említett faltömbtől D-re eső részén az alapkőzettől számított 130 cm magasságig egy kisebb padkaszzerű kiugrás jelentkezett, mely talán egy építés közbeni tervváltoztatás nyoma lehet.

Az előcsarnokon kívül nyitott szelvényekben kiderült, hogy a korábbi feltárások során talált falak közül több nem kutatható, mivel a felszínen ma látható falak építések azokat vasbetonra alapozott kősorokkal váltották fel. Sajnos ez a falcsatlakozásokat is érintette, melyek emiatt rendszerint kutathatatlanak bizonyultak. Az is egyértelművé vált viszont, hogy több helyen érintetlen rétegsorok helyezkednek el, tehát a terület nem tekinthető teljesen feltártnak!

Ennek kapcsán kiemelendő, hogy több temetkezést is feltártunk a székesegyház előterében. Ezek mindegyikére igaz, hogy nagyjából megegyező, ÉK–DNy-i tájolású a sírgödörük, illetve a sírokat minden esetben a természetes sziklafelszínig ásták le. Többüknél S-végű hajkarikák kerültek elő, melyek Árpád-kori keltezésre utalnak. Véleményünk szerint lehetséges, hogy ezek egy sírhorizonthoz tartoznak, és – elhelyezkedésük és a néhány melléklet alapján – talán a székesegyház körüli legkorábbi, vagy legalábbis nagyon korai temetkezések lehetnek.

Meg kell említenünk, hogy a székesegyház előcsarnoka előtt közvetlenül Ny-i irányban egyes kutatók egy korai rotunda maradványait feltételezik. A feltárást során ráástunk a feltételezett rotunda helyére, de épített falazatra utaló nyomot nem találtunk, a rotunda léte így nem volt bizonyítható.

Zárkány-bástya: A 16. század közepén és második felében kiépült, majd az egri várról 1906–1907-ben az Eger–Putnok vasútvonallal leválasztott Zárkány-bástya/Északkeleti-fülesbástya próbafeltáráására 2013 őszén került sor. A kutatás célja az volt, hogy információkat szerezzünk a kettős védőmű falain belüli feltöltés rétegtendjéről és adatokat szolgáltatassunk az objektum régészeti érintettségére vonatkozóan. Eger Megyei Jogú Város Önkormányzatának és a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. együttműködésének köszönhetően ugyanis tervek születtek az épület felújítására.

A bástya D-i végében sikerült feltárunk és pontosan meghatároznunk annak ma föld alatt levő, 12–13 m hosszú és 2,5 m vastag D-i falát. Ezen három kazamatazellőzőt is találtunk (mindhárom el volt tömedékelve), melyeknek egyértelműen beazonosíthatóak voltak a kazamatafolyosókban levő alsó végei is. Később kiderült, hogy e falat a két világháború között már feltárták, és legalább K-i részét már helyreállították – mi ezt találtuk meg. A bástya K-i falának külső oldala mentén még három kisebb árkot nyitottunk a K-i oldalon, ezekben azonban csak 20. századi személtretegeket találtunk.

Legjelentősebb eredményeinket a bástya belsejében sikerült elérnünk. A fülesbástya DNy-i részén, az aknafigyelő folyosó-

ból a bástyabelsőbe vezető lépcsőfeljáró boltozata feletti feltöltést É–D-i irányban átvágtuk, és rendkívül gazdag 16. századi leletanyagot találtunk. Ettől É-ra, a bástya középső részén nyitott É–D-i árokban 8 támfalat, közöttük pedig gazdag 17. századi feltöltést találtunk. Egyik árkunk Ny-i végében három csontvázat is feltártunk. Ezek közül kettő egymás mellett, DNy–ÉK tájolással feküdt, egy pedig közvetlenül fölöttük, ÉNy–DK-i irányban került elő. Sajnos egyelőre nincs adatunk sem arról, hogy pontosan mikor földelték el az elhunytakat, sem pedig arról, milyen okból és milyen körülményekből kifolyóan. A rétegvizonyok, a csontvázak körüli rétegek alapján jelen pillanatban a 17. század második felére–18. század első felére történő keltezés tűnik a legvalószínűbbnek, ezt azonban a későbbi feldolgozás még módosíthatja.

A három csontváz közül kettőt teljes egészében, ezek fölött közvetlenül egyet viszont csak félig tudtunk feltárni, mivel korlátozott volt az ásatásra rendelkezésre álló terület: az árok Ny-i vége ugyanis a vasút felőli részübe nyúlt bele és az ott tartózkodás életveszélyes volt. Mivel a felső csontvázat nem tudtuk teljesen feltárni, és nem szerettük volna csak testének felét felszedni, ezért mind módszertani, mind pedig morális-etikai szempontok miatt úgy döntöttünk, azokat végül nem távolítjuk el előkerülési helyükről. Óvatosan betemetjük az elhunytakat, majd egy őket fedő fa szerkezetet készítettünk, hogy a visszatemetés során és később se sérülhessenek. Reményeink szerint a továbbiakban lehetőségünk lesz teljes egészében feltárni e területet, és mindhárom csontvázat egyszerre felszedni, majd alaposabb vizsgálatnak alávetni.

A bástya É-i részében elsősorban az építészeti részletek vizsgálatában értünk el komoly eredményeket. A vár É-i külső várfalának bástyába eső részét kutatva két egymásra épült falazatot találtunk, ami arra utal, hogy a várfalnak ma a bástya belsejébe eső részét legalább egyszer átépíthették – ezt viszont további ásatással kellene tisztázni és igazolni.

Voltak azonban olyan területek is, ahol a falszövevek viszonyának értelmezése nem okozott ekkora problémát. A bástya É-i oldalán ástott kutatóárkokban kiderült, hogy az É-i bástyafal masszív, az ágyúzásnak jól ellenálló, igen vastag falú védelmi rendszerként épült: a vastag, tömör É-i bástyafal a mögötte levő földtöltéssel az ebből az irányból érkező ágyútűznek jól ellenállhatott, síkját pedig legalább kettő helyen biztosan megtörte egy-egy lőrés, melyekből a tüzet viszonozhatták.

Fel kell még hívnunk a figyelmet a feltárás során a bástya ÉK-i részén talált faszerkezetes építmény maradványaira. Az épület döntő része felett 17. századra keltezhető feltöltés helyezkedett el, csak K-i végét tárhattuk fel: ezt É–D-i irányú gerendák alkották, melyeket 5,5 m hosszan tudtunk dokumentálni. Feltételezzük, hogy az egész építmény *in situ* helyzetben került elő: erre utal az előkerült faszerkezet rendezettsége. Padlószintje (ha egyáltalán házról, épületről van szó) talán fából, magasabb szinten lehetett és elpusztult, ezért nem került elő. Keltezése elhelyezkedéséből, illetve a rétegtani viszonyokból fakadóan a 16. század végére–17. századra tehető.

Összefoglalás

A 2013-ban és 2014-ben végzett munkák rávilágítottak, hogy az egeri vár egyáltalán nem tekinthető feltártnak. Számos helyszíne nem lett még megkutatva, ráadásul a korábban feltárt helyszínek hitelesítése is számos új eredménnyel szolgálhat, arról nem is beszélve, hogy e korábban feltárt területek ásatását nemcsak hitelesíteni, de nagyobb területre kiterjesztve folytatni is érdemes lenne. Ugyanilyen fontos a most feltárt leletanyagok

feldolgozása, illetve az egyes helyszínek feltárási eredményeinek a vár történetébe való beillesztése, mely munka jelenleg is folyamatban van. Az egeri várban az utóbbi két évben meginduló intenzív régészeti munkák remélhetőleg lehetőséget teremtenek mind a feltárások folytatására, mind pedig az eredmények feldolgozására és publikálására.

A feltárások eredményeit Nagy László a Castrum Bene Egyesület Hírlevelében 2014-ben²² és 2015-ben²³ írásban, illetve több konferencián és más előadásokon szóban részletesen ismertette. További szöveges és képi anyagot lásd ezekben az írásokban. Az eddigi és a további feldolgozó munka vezetője: Nagy László. Jelen beszámolót összeállította: Nagy László, ellenőrizte: Giber Mihály.

A Zárkándy-bástya feltárásának vezetője Giber Mihály, ásatásvezető munkatársa Nagy László volt. A 2014-es régészeti munkáknál az ÉMOP-projekthez kapcsolódó feltárások vezetője Giber Mihály, a „kisebb munkákhoz” kapcsolódó megelőző feltárás (a nyugati várfal belső oldalán) és a székesegyház előtt végzett tervásatás vezetője pedig Nagy László volt. A régészeti megfigyeléseket alapvetően utóbbi kutató, helyettesítés idején Giber Mihály látta el.

Ásatásvezető régészek: Giber Mihály (Alsó várudvar, Belső várudvar, Északi-kapu, Törökkert, Várfalsétány, Zárkándy-bástya), Nagy László (Nyugati várfal belső oldala, Szent János székesegyház Ny-i előtere).

Szakmai konzulensek: Buzás Gergely (Szép-bástya), dr. Havasi Krisztina és Halász Ágoston (Szent János székesegyház Ny-i előtere).

Régészek, régészhallgatók: Fazekas András, Gál Tamás, Györkös Dorottya, Hegyi Dóra, Herbst Anna, Kolláth Ágnes, Kovács Bianka, Lantos Sára, Lőrinczy Márk, Mag Hella, Náday Zsófia, Papp Mercedes, Polyák Teodóra, Princz Tamara, Rakó Dorottya, Rákóczi Gergely, Ujhelyi Nóra, Vigh József. A feltáráson ezen kívül több középiskolás diák is részt vett, akiknek segítségét ezúton is köszönjük.

A feltárásokon a Dobó István Vármúzeum Régészeti Osztálya részéről részt vettek még: Bilicz Enikő, Bujdosó László, Farkas Gábor, Hortobágyi Viktor, Kakuk Balázs, Medveczki Zsolt, Rácz Kristóf, Ritz Henrik, Somodi Zoltán, Tanyi Sándor.

A feltárások háttérének biztosításáért és az ásatások támogatásáért a dr. Domboróczki László által vezetett Régészeti Osztálynak tartozunk köszönettel.

NAGY LÁSZLÓ – GIBER MIHÁLY

116. Egerlövő, Dánfi (KÖH 87693)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **R, B, Sza**

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú körhálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepjárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNy-i részén.

²² Nagy László: Az egeri várbeli Zárkándy-bástya és Északkeleti-fülesbástya 2013. évi próbafeltárása. *Castrum*, 17, 2014, 96–108.

²³ Nagy László: Beszámoló az egeri várban 2014ben végzett régészeti munkákról. *Castrum*, 18, 2015, 59–103.